

K Ü L Ö N F É L É K .

Az Erdély Aranykora színpadon. Jókai életében és költői működésében egyaránt számos mozzanat van, mely a színészettel, a színpaddal kapcsolatos. E mozzanatok közé tartozik többek között az is, hogy nagy készséggel és becsvágygal dolgozta át maga regényeit drámává különösen a múlt század hetvenes éveitől kezdve. Noha irodalmunkban többször s nem kisebb emberek, mint Kölcsey és Kemény Zsigmond fejtették ki részletesen, hogy az epika és dráma, a regény világa és a színpadé *ugyanazon* tárgya vagy körre nézve összeférhetetlen műfajok, mégis az ilyen irányú kísérletek sűrű és megnelemszakadó láncolata állapítható meg. Jókai is egyik jelentős karika ebben a láncban. Számtalan drámátizált regénye van. Ezek közé tartozik az *Erdély aranykora* is, amiről azonban nincs szó sem a Szinnyei, sem a Pintér művében. Az igaz, hogy az *Erdély aranykorát* nem Jókai, hanem *Haray* Viktor dolgozta át drámának. De az ő nevével kapcsolatban sem találtam nyomát. Azért közlöm a *Délibáb* 1853 évf. 641—42 lapjain közölt *Vidéki szemle* rovat ide vágó részét. Azt írja az S jegyű tudósító *Szatmárral*, ápr. végén keltezett tudósításában:

„Műkedvelő társulatunk előadásait egyidőre rendes színészek válták föl *Pázmán* Mihály igazgatása alatt... Holnap pedig kellemes estvét fogunk élvezni, *Kelemen diák* adatik elé *Pázmán* M. igazgató jutalomjátékával, *Jókai* Mór *Erdély Aranykora* című jeles regényéből színre alkalmazva *Haray* Viktor által, mely már Nagybányán általános tetszéssel fogadtatott. E regényes korrajz előadásában a fönnebb említett (de névleg meg nem nevezett) művészet barát is részt veend.”

E tudósításból kitetszőleg az Erdély Aranykorát *Haray* Viktor dramatizálta regényes *korrajzá*. Regényesnek regényes lehetett, de a korrajzi jelzőt aligha érdemli meg. Hisz maga regény is, melyeknek cselekvénye a Cserei művéből van véve, még a Jókai korrajzai között is — igen regényes! de a darab címét illetőleg meglehetősen homályos a fogalmazás. *Kelemen*

diák volna? Ezt magából a regényből sehogyse tudjuk megérteni. Nincs a regény tárgyában alapja. A Kelemen diák c. darab más tárgyú darab lehetett s vagy a tudósító vagy a nyomda hibájából valami a híradás szövegéből hiányzik. Haray *Kelemen diák* nevű színdarabot nem írt; ilyenről Szinnyeiben nincs szó, pedig Szinnyi (IV. k. 462 I.) felsorolja a Haray műveit (Szökött színész és katona, Töredék egy menekült naplójából, A nagyságos urak, Az első szerelem). Itt a *Kelemen diák*-ról nincs szó. Ellenben azt írja Szinnyi: „Írt még Haray egy rémdrámát (Kelemen diák?!) és egy *Apafi Mihály* c. színművet.” Világos, hogy ez az *Apafi Mihály* lehet csak a Haray által készített s Nagybányán már előadott regényes korrajz. Tudvalevőleg a regény Apafi fejedelem idejében történik s maga a fejedelem is egyik szereplő benne, míg Kelemen diák legfőlebb az a bizonyos rémdráma lehet csak, amiről Szinnyi is említést tesz.

Haray az *Erdély aranykorát* valószínűleg már 1852-ben, de legkésőbb 1853 elején dramatizálta. Minthogy pedig a Jókai regénye könyvalakban, 1852-ben jelent meg s minthogy valószínűbb, hogy Haray az átdolgozásnál az Erdély aranykorának nem az 1852-diki Pesti Naplóban folytatásokban megjelent szövegét, hanem a két kötetes 1852-diki kiadását használta: elmondható, hogy a regény azon melegében került színpadra. Ez bizonyítéka annak, hogy Jókai műve rendkívül gyorsan elterjedt és népszerűvé vált.

Haray Viktor, az első Jókai regény, illetve az Erdély aranykorának dramatizálója érdekes pályát futott meg. Író, színész, gazdatiszt volt, ahogy a sors hozta. Teleki Sándornak barátja, Petőfinek is ismerőse. (L. Szinnyi. i. h.).

Dr. 'Kristóf' György.

Az argyasi püspökség. Husz évvel ezelőtt írt ilyen tárgyú értekezésemben főleg arra törekedtem, hogy az 1381. május 9-én kelt fontos és kétségtelenül hiteles pápai bullát (az argyasi püspökség alapító levelét) bizonyos Gergely nevű állítólag székelyi püspök nevében szóló s 1382. március 1-re tett oklevéllel kiegyeztessen. Így tettem az argyasi püspökség alapítását 1382 május 9-re. Azóta azonban kisült, hogy az 1382 március 1-re tett és Szabó Károlytól a Székely Oklevéltár I. köt. 78. lapján közölt oklevél hamisítvány. Azzal valaki Cornidest bolonddá

tette. A hamisító azt hitte, hogy miként a XVII—XVIII. századokban, akint 1382-ben is franciskánusok működtek Hosszúmezőn, vagy mostani nevén Kimpolung-on. De aztán kisült, hogy az nem igaz, mert a XIV—XV. századokban a dominikánusok laktak ott. Pontosán ismerjük a franciskánusok kolostorait 1384-ből s ezek közt a hosszúmezei—Kimpolungi nem fordul elő. A szőrényi püspökség és vele együtt Gergely püspökösködése tehát a mesék közé tartozik és az argyasi püspökség alapítása 1381. május 9-re teendő.

Dr. "Karácsonyi" János.

„Erdély története”. Hogy nincs eléggé felderítve és feldolgozva Erdély múltja, e közérzetnek egyre több jele mutatkozik.

Nem rég közöltük az E. M. E. pályatételét (valamely vidék vagy község története, illetőleg magyar népének nyelvjárása); továbbá az E. I. T.-ét (valamely vidék vagy község magyarságának népköltészete vagy néprajza). E pályatételek kifizésével egyidőben merült fel a báró Bánffy Ferenc szép gondolata és áldozatkész ajánlata, melyhez azóta mások is csatlakoztak. (L. folyóiratunk II. évf. 96. l.)

Hasonló szükségérzet jelének tartjuk a következő két pályatételt is, melyet a kolozsvári egyetemmel kapcsolatos *történeti intézet* (vezető Lupas J. és Lepedatu S. professzor) hirdet. Az első teljesen azonos az E. M. E.-vel: Egy község vagy vidék története.

Második: A románság XVI. sz. helyzetét tárgyaló valamelyik történeti forrás elemző méltatása.

Mindkét tétel megoldása 5—5 ezer lej jutalomban részesül. A két dolgozat nyelve természetesen román.

— f. — y.

Unitárius Könyvtár. E címmel dr. Borbély István, folyóiratunk szerkesztője, havonként megjelenő füzetes kiadványsorozatot indított elsősorban unitárius hitbuzgalmi céllal, de ezzel kapcsolatban általános magyar irodalmi érdekű tanulmányok is jelennek meg benne. Ilyen mindjárt a már megjelent két első szám is: *Borbély: Jókai emlékezete*, melyet egy más cikkünkben ismertettünk és a második szám *Versényi Györgytől: Kriza János emlékezete*, mely a jeles szerzőnek egyik ma már nehezen hozzáférhető tanulmányát adja a közönség kezébe a halhatatlan érdemű

balladakutató halálának 50 éves évfordulója alkalmából. Mint a programból látjuk, ilyen tartalmasnak ígérkezik a sorozat további folyama is. *Gál Kelemen* Brassai Sámuelről, meg a XIX. század nagy bölcselőiről, *Kelemen Lajos* Jakab Elekről, *Varga Béla* a XX. század nagy bölcselőiről fog benne tanulmányt írni, Gyallay Domokostól pedig elbeszéléseket fog hozni ez a derék kis vállalat, mely megérdemli, hogy meleg pártfogásába vegye a közönség s előreláthatólag olyan hasznos és gyümölcsöző hatásu lesz, mint a református *Az Út könyvtára*, mely már évek óta terjeszti az eszményt és a világosságot közönsége körében. E derék kis vállalat ismertetése közben külön meg kell dicséernünk a megjelent kis füzetkék csinos, ízléses formáját, jó papirosát, nyomdai kiállítását s végül bámulatos olcsóságát.

Az *Unitárius Könyvtár* füzetei megrendelhetők szerkesztő címén (Kolozsvár, Unitárius Kollégium).

Cs. B.